

SANT JERONI, LECTOR DE JUVENAL

per Manuel BALASCH
Universitat Autònoma. Barcelona

En el capítol 16 de la carta XXII de sant Jeroni a Eustòquia hi ha una clara influència de Juvenal, el satíric romà, no limitada a l'estil: hi ha motius ben concrets que són paral·lels.

En primer lloc, la «ambitio salutantum», que podem molt ben traduir per «els saludadors ambiciosos».

La cosa respon al motiu de la «salutatio» o costum romà d'anar a saludar de bon matí les persones importants, acabalades, que repartien diners, col·locats en un cabasset o «sportula», als «salutatores». Aquests tanmateix havien de vestir la toga romana i ocasionalment havien d'acompanyar («deducere») el seu patró per a fornir-li ensems seguretat i honor. Més tard aquests «salutatores» s'anomenaren «clientes», el seu «status» degenerà i es convertiren en personatges de comèdia.

Escriu sant Jeroni en la carta esmentada: «si ad imperatoris uxorem concurrat ambitio salutantum»¹, quan una mica més amunt havia escrit «eunuchorum greges», de ramats d'eunucs.

Un motiu clar que enllaça sant Jeroni amb Juvenal és el dels saludadors que omplen el vestibul de la casa senyorial a la qual s'adrecen. Diu sant Jeroni: «Plena adulatoribus domus, plena convivis»². No situa necessàriament l'aplec de pidolaires a l'hora de l'aurora, en la qual tenia lloc la «salutatio» romana, com il·lustra Juvenal en uns bells versos, *Sàt* V 19ss:

«Habet Trebius propter quod rumpere somnum
debeat et ligulas dimittere, sollicitus ne
tota salutatrix iam turba peregerit orbem
sideribus dubiis aut illo tempore quo se
frigida circumagunt pigri serraca Bootae»³.

1. «Si els saludadors ambiciosos s'adrecen a la dona de l'emperador.»

2. «La casa és plena d'aduladors i de convidats.»

3. (Referint a una invitació rebuda) «Trebi ho té com a motiu suficient per a deixar de dormir, i ni tan sols es nua les corretges del calçat, per l'ànsia que tota una turba de saludadors hagi acabat ja la seva ronda sota els estels dubtosos, o a l'hora en què descriu un cercle el glaçat carro del peresós Bover.»

Però, tret d'això, la situació és la mateixa, en la qual sant Jeroni fa una diguem-ne contaminació de dues situacions de Juvenal, unes de la sàtira sisena, i una altra de la cinquena, la famosa descripció juvenaliana d'un sopar que un ric ofereix a la seva «clientela» pobre, envoltat d'amics rics. Cal dir tanmateix que la situació de la sàtira cinquena de Juvenal a sant Jeroni ve evocada sumàriament pel mot «convivis» i per la situació general de la casa de la dona de l'emperador, com veurem.

Enllaçada directament amb uns i altres saludadors hi ha l'ambició: ho hem vist en sant Jeroni. I Juvenal, *Sàt* III 182ss:

«hic vivimus ambitiosa
paupertate omnes. Quid te moror? Omnia Romae
cum pretio. Quid das ut Cossum aliquando salutes?»⁴

L'ambició i la «salutatio» units en un mateix passatge de Juvenal.

Una altra imatge que uneix clarament aquí sant Jeroni amb Juvenal és la de la filera que formen els «salutatores». Escriu, efectivament, sant Jeroni: «praecedat caveas basternarum ordo, semivir...», és a dir, que una colla de castrats i un eunuc encapçalen la columna de pidolaires. Inequívocament ve a la memòria el lloc de Juvenal, *Sàt* V 150ss:

«ecce furentis
Bellonae matrisque deum chorus intrat et ingens
semivir»⁵

Altrament aquí la documentació de Juvenal és abundosa, però el lloc central el tenim en la *Sàt* X 43ss:

«da nunc et volucrem sceptro quae surgit eburno
illinc cornicines, hinc praecedentia longi
agminis officia»⁶

Però la figura del «saluator» en Juvenal és sarcàsticament documentada. *Sàt* III 67ss:

«rusticus ille tuus sumit trechedipna, Quirine,
et ceromatico fert niceteria collo.
Hic alta Sycione, ast hic Amidone relict,

4. «Aquí tots vivim en una pobresa ambiciosa. Per què et faig esperar? A Roma es cobra tot. Què dones per poder saludar alguna vegada Cossus?»

5. «Vet aquí que entra el cor de la furiosa Bel·lona i el de la Mare dels déus, amb un eunuc enorme.»

6. «Ara afegeix-hi l'àguila que remata el ceptre d'ivori, en un cantó els trompeters, a l'altre la llarga i cerimoniosa comitiva de togues blanques que el precedeix.»

hic Andro, ille Samo, hic Trallibus aut Alabandis
Esquillasque petunt dictumque a vimine collem»⁷

Un motiu molt connectat amb la figura del «salutator» és la del rebombori que s'organitza al pati o a la casa del pròcer saludat. Juvenal, *Sàt* I 95ss:

«nunc sportula primo
limine parva sedet turbae rapienda togatae.
Ille tamen faciem prius inspicit et trepidat ne
suppositus venias et falso nomine poscas.
Agnitus accipies»⁸

I sant Jeroni: «Plena adulatoribus domus, plena convivis. Clerici ipsi... osculantur capita patronarum et extensa manu, ut benedicere putes eos velle, pretium accipiunt salutandi»⁹.

Aquest preu de la «salutatio» són, ja ho hem dit, els diners del cabasset («sportula») que el «patronus» repartia, normalment suficients només per a comprar quantitats molt sobries de menjar.

De tota manera, sant Jeroni introdueix des del principi un element que el diferencia parcialment de les situacions de Juvenal: els «salutatores» en ell s'adrecen a una matrona, la dona de l'emperador. Bé, això no és absolutament inusual en Juvenal, perquè en el lloc *Sàt* III 126ss diu que el «salutator» pobre no té gaire mèrit i no ha d'esperar gran cosa

«cum praetor lictorem impellat et ire
praecipitem iubeat dudum vigilantibus orbis
ne prior Albinam et Modiam collega salutet»¹⁰

La turbamulta de sant Jeroni, doncs, saluda una senyora, i en ella figuren alguns clergues. Això recorda, en el seu desori, la sàtira cinquena de Juvenal, però ara el seu interès se'n va decididament a aquells llocs famosos de Juvenal en què el sàtiric blasma les dones.

I aquest és l'altre gran motiu del seguiment que sant Jeroni fa de Juvenal. Escriu: «praecedit caveas basternarum ordo, semivir et rubentibus buccis cutis farsa distenditur, ut eas putes maritos non amisisse, sed quaerere»¹¹.

7. «Aquest rústec descendent teu, Quirí, agafa el mantell de paràsit i es posa al coll ple de ceroma les insígnies de la victòria atlètica. Un ha abandonat l'alta Sició, l'altre Amidó, aquest l'illa d'Andros, aquell la de Samos. El de més enllà, Tralles o Alabanda. Tots es dirigeixen a l'Esquilí o al pujol que ha tret el nom del vímet.»

8. «Mentrestant, una migrada esportula espera, al llindar, ésser arrabassada per una xusma vestida de toga. L'amo escruta les teves faccions, per por que vinguis en lloc d'un altre i demanis amb nom suposat. Només si et reconeix tindràs l'obsequi.»

9. «La casa és plena d'aduladors i de convidats. Els clergues mateixos... besen els caps de les patrones, i amb la mà estesa, quan et creuries que van a beneir, prenen el preu de la salutació.»

10. «Quan el mateix pretor urgeix el lictor i li mana que vagi ràpidament a saludar les matrones sense fills, ja despertes, temorós que el seu col·lega hagi fet saludar primer que ell Albina o Mòdia.»

11. «La colla dels castrats precedeix les cadires de mà, i un eunuc; elles van amb les galtes vermelles i el cutis estucat i distès; no creuries que han perdut el marit, sinó que en cerquen...»

Primer els afaits de les dones, en segon lloc el tema dels marits. A l'observació de sant Jeroni que les dones van amb les galtes pintades de color vermell i amb el cutis diguem estucat responen uns maliciosos textos de Juvenal, *Sàt VI* 461:

«interea foeda aspectu ridendaque multo
pane tumet facies aut pinguia Poppeana
spirat, et hinc miseri viscantur labra mariti»¹²

I, sols deu versos més avall, *Sàt VI* 471ss:

«sed quae mutatis inducitur atque foveatur
tot medicaminibus coctaeque siliginis offas
accipit et madidae...»¹³

Però aquí sant Jeroni enllaça més clarament amb el motiu juvenalià de les dones que, com sigui, menyspreen o dominen els seus marits. Deixant a part llocs de Juvenal que sant Jeroni no utilitzava directament per la seva cruesa, però que literàriament tenia «in mente», diu que amb el seu ornat aquelles dones no semblava que haguessin perdut el marit (aquí el sant tracta de les vídues) ans que en cerquessin. Però aquesta afirmació, a nosaltres ens és secundària. En les paraules de sant Jeroni: «illae interim, quae sacerdotes vident suo indigere praesidio, eriguntur in superbiam, et quia maritorum expertae, dominatum exercent»¹⁴. Les vídues que abans dominaven el marit, ara intenten dominar el sacerdot. Bé, aquí «mutatis mutandis» hi ha Juvenal clavat, *Sàt VI* 149. En aquest lloc Juvenal parla en general de la dona quan ha perdut la flor de l'edat, i exposa els riscos a què viu exposada, tal dona tanmateix abans ha estat bonica i seductora, i aleshores domina totalment el seu home:

«interea calet et regnat poscitque maritum
pastores et ovem Canusinam ulmosque Falernas»¹⁵

I, directament enllaçat amb tot això, el text jeronimià: «clerici ipsi... osculantur capita patronarum et extensa manu, ut benedicere putes eos velle, accipiunt pretium salutandi»¹⁶.

És la concreció del ritu de la «salutatio», cadascú, Juvenal i sant Jeroni, a la seva manera.

12. «El seu rostre enlletgit i ridícul adés es veu botit per una capa de pa, adés exhala l'olor de les pomades de Popea, on s'enllarden els llavis del desgraciat marit.»

13. «Però aquesta cara, on aplica i renova tantes potingues, que rep tants cataplasmes humits de flor de farina bullida, l'anomenem rostre o bé úlcera?»

14. «Però mentrestant elles, que veuen que els clergues necessiten la seva ajuda, s'omplen de superbia i amb l'experiència del domini dels marits prefereixen la llibertat de les vídues.»

15. «Mentrestant, però, amb la seva beutat exerceix un domini tirànic. Exigeix del marit ovelles i pastors a Cnúsium, i vinyes a Falern.»

16. Cf. n. 9.

A més dels paral·lels que es poden establir entre els textos de Juvenal i els de sant Jeroni, cal fixar-nos que els del satíric romà procedeixen en llur major part de la sàtira sisena, la més important de Juvenal, i que, si se'm permet l'anacronisme, diríem que tracta monogràficament el paper de la dona en la Roma del seu temps. No és estrany que l'estridonita s'hi hagués fixat, i que quan la fluència de la seva escriptura el dugué a aquests temes, aprofités la lectura que n'havia fet per a reflectir-la amb la seva rotunditat magistral.

Manuel BALASCH RECORT
Almirall Vierna 23
08757 CORNELLÀ DEL LLOBREGAT

Summary

In Rome there was an Institution called «clientela» formed by the poor. They had the habitude to go, at dawn, to greet the rich at their atrium. Eventually the poor received, because of this act, an insignificant «pay» which allowed them to eat poorly during one day. The author of this paper has discovered an undeniable dependency of a text of St. Jerome on the *Satyræ* I and III of Juvenal.